

Чөл олох

"ХАРА УОННА ҮРҮН" ТУЛА КЭПСЭТИИ

Саха сириг биэр биллэр жур-налиста, спорт пропагандиһа, "Эдэр саас" диэн бары собулээн ааар хаһыаллытын, хаһыат күннэрин, араас шоулары тэрийбит Иван Ушницкай редактордаах "Орто дойдун" хаһыат республика биэр бастын хаһыатынан биллэн эрэр. Хаһыат тутулуга суох буолан, хорсун ыстатыйалар тахсаннар, аабааччы интэриһэ үрдээтэ. Кэлин олох сайдан буолуо, дьон-сэргэ сытыы ис хоһоонноох матырыйаллардаах хаһыаты ордорор буолулар.

Соторутаагыта "Орто дойдун" хаһыакка "Киниэхэ сыһыан" цикл үлэтин саалаата. Онтон ону аһар ыстатыйанан сахалартан кенүл ту-стуга Советской Союз бастакы чемпиона, биһиги биэр дойдутаах-тыт Вячеслав Павлович Карпов түһүлээх-тахсылаах олобун туһунан "Хара уонна үрүн" диэн редактор И.П.Ушницкай суруйуута буолла. Бу суруйуу 10 бөлөхтөн тахсан, дьон-сэргэ ортотугар ула-хан хамсааһыны таһаарбыта, тол-куйга уклута саарбаа суох.

Матырыйаал сүрүн темата — арыгы уонна таптал. "Бүдүрүйбүт көмөт" диэн А.Софронов этитэ тоҕо эрэ штамп курдук өйгө-са-наага хаалбыт курдук буолбута. Кэлин ол үрэллэн эрэр. Бүдүрүйэн баран кенүөххэ сөп эбит, күүстээх санаалаах, олоххо тардыһылаах, ол олобу кыргэтэр күүстээх тап-таллаах буоллахына. Ол тыынна-ах туолуунан бары билэр тустуук-пут Вячеслав Карпов буолар. Кини Союз туюнатыгар албан аата ааты-ра, харыһай сулус буолан кулунуу сылдыан арыгы алдыар-хайыттан тыастаахтык сууллубута. Онуоха, ханна бабарар буоларын курдук, сэмээр күлүккэ имнэнэч-чилэр да бааллар. Онтон улахан талааны харыһыааччылар, кини бэриниилээх фанаттарын, чугас дьонун эрэллэрэ син-биир убаара-батаа. Арыгы диэн туох күүс буо-ларын, кини хайа да бэйлээбэ бүдүрүтүгүн туһунан аахтыбыт ини, аахпатыбыт ини, биллибит ини, билбэтибит ини...

Олунньу 14 күнүгэр улуус дыахталатын актовай саалатыгар кини, аһаас кэпсэтинлээх көрсүһүү буолла. Автор Иван Ушницкай суруйуу геройун Вячеслав

Карпов илэ бэйэтинэн ажалла. Бу көрсүһүүнү тэрийээччилэринэн улуустаагы "Знание" общество уонна кини библиотечнай ситим буоллулар. Дьаһал буолара эрдэт-тэн биллэн, бэрт элбэх киһи, ыччат сааланы толору мулунна. Суруйуу тула диспут Чурапчыттан саалам-мыта мэнээбэ буолбатах. Бастатан туран, Карпов — Чурапчыттан төрүттээбэ уонна биһиги улууспут түмсүүлээх, чөл олоххо биэр бас-такынан санаатын киллэрэр улуус буоларынан бастакы көрсүһүү манна буолара бары өттүнэн тобоостоох диэн кэлбит дьон этэл-лэр. В.П.Карпов таһынан манна эмиз биэр дойдутаахтык, психоло-гическай наука доктора А.П.Око-нешникова, гроссмейстер А.Г.Аза-ров уонна спортивнай коммента-тор, биэр дойдутаахтык В.Ф.По-сельский кыттыһыны ыллылар.

Саха киһитэ айылбаттан кил-бик, сэмэй. Кини олоһор буолар үөрүүтүн, хомолтогун таһыгар аһары таһаарбакка, иһигэр тутар идэлээх. Онтон онуоха арыгы кыт-тыспыт буоллабына, ону аһаастык кэпсиэр ыараханын аһан сааттаах дыала курдук хөстөр этэ. Ол су-руллубатах быраабылалары ыһан Вячеслав Павлович сахатын ычча-тын харыстыыр, бэйэ холобурунан күүстээх санааны киллэрэр сыал-тан бэйэтин олобун ыраас мууска ууран биэрэн толору кэпсээбитэ героизмак эрэ тэннээх. Арыгы ар-гыстаах олох дьэбэрэтигиттэн оро-нон тахсарыгар киниэхэ, эрдэ этиллибитин курдук, үтүө дьон өйөбүлэ, таптыыр дыахтар эрэлэ, олоххо тардыһар күүстээх санаа тирэх буолбуттара. Бааллар эбээт, бэрэһэ иһэн баран бүгүн төрүт испэт курдук туттар, хаһан эрэ бэйэ-тин курдук илэ-аһы сылдыар дьон үөһэттэн аллараа көрөр, орбуйа турар хочуолтан бэйэтэ тахсан ба-ран атын дьонго илиитин ууммат "барахсаттар". Вячеслав Карпов, автор кини олобун туһунан суруй-арга этии киллэрбитин кинэ, өр толкуйдаабыта. Кини өссө да олоҕо инитигэр эбээт, дьон туох диэхтэрэй диэн санаа син-биир үйэ-хаһаа туттаа. Өр сыта-тура толкуйдааһын кэнниттэн бу хорсун санааны ылыммыта туох эрэ үчүгэй түмүктэри ажалара буолуо. Көрсүһүүтэ элбэх ыйыты кирирдэ.

Олорго Вячеслав Павлович сүрдэ-эх холкутук, кизикник эппиттээн астынарда.

— Арыгы диэн куруук баар бу-луоҕа, — диір кини. — Мин бэйэм тустуунан кийиргэс онгостон кэпсээ-бэтим. Иннигин тымтыктанан көрбөккүн. Олоххо араас буолуон сөп. Киһи тута көмөт, элбэх бири-эмэ наада. Хайдахтаах да бэйлээх түгэнгэ санаа түһүүтүн кыйыахха, киһи буоларын өрө тутуохха на-ада эбит. Билинни ыччаты сааста-ах көлүөнэ үгүстэр өйдөөбөппүт. Онтон киһилэр биһиги кэммити-тэн атын, быдан тыйыс кэмгэ түбэ-стилэр. Ол эрэри мин эрэнэбин: ол ыарахаттары саха ыччата чиэ-стээхтик туоруо диэн. Биір киһи этэн турар: "Биһиги үөрбэ суох-пут, оттон оболорбут интернетинэн кэпсэти ололорлор", — диэн. Он-нук биһиги үйэлэрбит араастаах-тар. Ыстатыйа суруллар кэмигэр мин эмиз эрйидэним. Хас балаһа табыстабын айы куттана-куттана көрөбүн. Сыһа тахсан хаалыан сөп буоллаа. Дьолго, барыта мин кэпсээбитим курдук буолбут, Иван Ушницкайтан наар бири көрдөспүтүм: кини да буруйдаама диэн. Ким да мин арыгыһыт буола сылдыбыллар, салгыы тустуба-тахлар буруйа суох. Биһиги уолат-тарбыт Олимп чылчаалыгар тахсан кутааны күөдүтэллэригэр мин саһаа буоллабым диң. Оннук дьылбалаах тустуук буоллабым. Мизэх ол да сөп эбит, оннук мээ-рэй быһыллыбыт. Онуоха ким да буруйа суох. Сыһабын кэмигэр өйдүөххэ наада. Мин оболорум арыгыһыт ажалахтыт диэн саатал-лар эбит диэн арыгыбын толору бырахпым, үөрбэ суох диэн кы-быстыахтара диэн, хойутаан да бу-оллар, 40 сааслар үрдүк үөрбэ кэ-тэхтэн бүтэрбитим. Бүгүн ыччат дьомиут этиилэрин истизбин. Ки-һилэр олоххо туох көрүүлээх эбит-тэрий?, — диэтэ.

"Улыба" уһуаан уонна "Чу-ралчы" ГУП АД холбоһуктаах ыч-чат түмсүүтүттэн Прасковья Неус-роева суруллубуттан сана санааны булан эттэ. В.Карпов уулуссанан баран истэтинэ "Волга" массына хорус гына түслүт. Онтон кэлин Са-ха сириг бастакы Президент буол-бут М.Е.Николаев тахсан кэлэн кэпсэпит. Онуоха Карпов улахан-

нык сааптыын, кыбыстыбытын туһунан суруйбут. Прасковья ону эргигэн адалан: "Саатыы, кыбыс-тыы дьон үчүгэй хаачыстыба буол-батах дуо уонна оннук хаачыстыба билинни ыччакка баар дуо?" — ди-эн болпурордуу турорда. "Сага олох" хаһыакка практикатын бара сылдыар студентка Аграфена Кузьмина билинни ыччакка идеал суоҕун уонна онуоха саастаах көлүөнэ холобур буолуохтаабынан бэйэ бодотун тардынарга эппитин дьон биһирээтилэр. 11-с кылааска үөрэнэр кыысчаан дьон иннигэр тахсан 9-с кылааска үөрэнэр таба-арыс уола арыгылырыттан хараа-старын харабын уутун таһааран ту-ран тиризрдибитэ дьону аймаата. Кыыс манньк түгэнгэ хайдах гы-нарыгар субэ көрдөөтө. Онуоха Вячеслав Павлович киниэхэ санаа-тын хорсуннук эппитигэр махтанна уонна: "Итэбэй киниэхэ. Төһө кы-алларынан тапталын туһугар ох-суһа сатаа. Таптал, кыыс оруола эр киһиэхэ күүстээх", — диэн эппит-тээт. Болтоноттон ыччат лидерэ Николана Бушueva: "Киһи ис сана-атын арыгыта да суох таһаарарга үөрэнэн наада. Ыччаттар үксүлэ-рэ ис санааларын тоҕо тэбээри, эбэтэр күүскэ үлүүтээн тэтиһи-

рин таһаарары иһэр курдуктар", — диэн эмиз сөптөөх санааны эттэ. Кэпсэтин төһө бабарар бара ту-руох курдук. Бэйэлэрин санаала-рын этиэхтэрин бадалаах олус эл-бэтин үрдүнэн барыларын истэр кыаллыбата. Ол эрэри бу кэпсэ-тин манан бүппэтин туһунан Иван Петрович Ушницкай этэн уоскутта. Кэпсэтин сыл устата барар. "Орто дойдун" хаһыакка өссө Саха эстра-датын сулуһа Владимир Татаринов уонна цирк артыһа Бахча Баатыр эмиз арыгыны кытта сибээстээх түһүлээх-тахсылаах олохторун туһунан аһаас кэпсэтинэрэ бэчэ-эттэниэхтэрэ диэн журналист эттэ. Онтон В.П.Карпов дьылбатын туһунан суруллубукка олобуран салгыы араас диспуттар, "төгүрүк остуоллар" нэһилиэхтэринэн, тэ-риилэлэринэн, түмсүүлэринэн буол-лалларын салаааччылар, лидер-дэр тэрийиэхтэрин наада.

Оксана ЖИРКОВА.

Хаартыскаларга: 1. (унат-тан ханас) автор Иван Ушниц-кай уонна дьон билиитигэр бэйэ-тин олобун аһаастык таһаар-быт В.П.Карпов; 2. Көрсүһүү кыт-тылаахтара.

Спорт

Спорт

Спорт

Олунньу 10-12 күнүгэр Амма улуунун Болугур селиэнньэтигэр оскуола оболоругар боксаба Сергей Петрович Попов 60 саһыгар аналлаах, ССРС спордун маас-тара Владислав Андреев бириһингэр рес-публикатаагы турнир буолан ааста.

Бу турнир боксаны, чөл олобу өйүүр, күрэхтээһиннэр спортивнай маастарысты-баларын үрдэтэр сыаллаах ытытылына.

Нурба, Булүү, Нам, Дьокускайдаагы ДЮСШ уонна УОР, Таатта, Майа, Амма, Бо-лугур, Чурапчы хамаандатыттан барыта 138 оҕо кытына.

Биһиги улууспуттан чемпион үрдүк аа-тын 32 кг Антон Кириллин (гимназия), 46 кг Дима Толстоуков (гимназия) ыллылар. Ик-кис 46 кг Айаал Неустроев (гимназия), үһүс

ТУРНИРТАН ТУРНИРГА СИЭТТЭРЭН

38 кг Андрей Ырыкыев (Чурапчы орто оскуо-лата), киһилэр тренердэрэ И.А.Дорофеев, 26 кг Петья Прокопьев (Хатылы орто оскуолата), 28 кг Ганя Козлов (Хатылы орто оскуолата), тренердэрэ Г.М.Кришопалкин буоллулар.

Бу хамаанданан кулун тутар 2-5 күнүгэр Майаба Мэнэ-Ханалас аһаас турнирыгар кыт-тарбыт бааһаннар.

И.А.ДОРОФЕЕВ,
тренер.

МЫРЫЛАБА ВОЛЕЙБОЛ КҮРЭХТЭНИИТЭ

Быйыл улууска "Ычат сыла" биллэриллибитинэн, улууска үгүс тэрээһиннэр, дьаһал-лар буолуотулар. Ол курдук бу үй олунньу 11-12 күннүгэр Соловьев нэһилиэгэр үтүө үгэскэ кубулуйбут "Мырыла кубога" волейболга аһаас турнир, хаһан да буоларыны, үрдүк таһымнаахтык ытытылына. Уопсай хартыһынан билиһиннэрэр буоллаха, барыта 3 улуус: Амма, Таатта, Чурапчы, ол эбэтэр дьахталларга 6 хамаанда, онтон эр дьонго 7 ха-маанда кэлэн кыттыһыны ылла. Күрэхтэһиин икки күн устата улахан эрийсиһээхтик барда.

Дэ киирсиллээх, мөккүөрдээх, долгутуулаах оонньуулар түмүктэринэн, кыйыылаах-тар түөстэригэр мэтээл кэтиллэр. Ол курдук дьахталларга Мындабайы хамаандата эрэллэ-эктик бастаата, иккис миэстэбэ бэрт кыранан хаалан Мырыла таһыста, үтүс миэстэни Бол-тоно ылла. Эр дьонго маннайгы боһуоттаах миэстэбэ Мырыла хамаандата тахсан тэннээбин булбата, онтон иккис миэстэбэ кыйылаахтык кыйтаран Таатта хамаандата бу-олла, үтүс миэстэни уһун, мөккүөрдээх оонньуу кэнниттэн, Мындабайы хамаандата хаты-лылары кыйан ылла.

Бу түгэнгэ биһиги бэлэтиир тобоостоох: Сулуһа оскуолатын оболоро ыалдыааччы-лар, күрэхтээһиннэр биһирээбиллэрин ыллылар. Ордук капитаннара - Айтал Христофо-ров уонна кини быраата Айсен Христофоров киһи харабар бырабыллар, бэлэз оонньууну көрдөрдүлэр. Маны таһынан үгэс курдук анал бириһтар туттарылынылар, бириһтар да ботучуларын бэлэтиэххэ наада.

"Эдэр кэскиллээх оонньоочу" аатын Мырыла хамаандатын кыйыгар Катя Дабигажа уонна Мындабайы уолугар Павел Пестеревка инэрдиһэр. Онтон чыылхай оонньууларын иһин Мындабайы эр дьонук хамаандатын капитана, элбэи эрэннэрэр волейболист Петр Попов, Мырыла эмиз кизн туттар оонньоочу, капитана Павел Собакин, Таатта чулуу уо-ла Иван Турнин, дьахталларга Мындабайы капитана, уһулуучу үчүгэй оонньууну көрдөрдүт Сахадья Фомина уонна Таатта инник эрэлэ Лика Васильева бэлэтиһилэр.

Марина ПОПОВА,

Чурапчы улуустаагы гимназиятын 9-с гуманитарнай кылааһын үөрэнээччигэ.

"Чаранг сипсиэрэ"

Литературнай страница

Иван МОНАСТЫРЕВ

АЛААНЫМ ХАТЫНА

Алааным хатына ийиһилээх ырыакан
Дууһабын долгутан

сүрдүк да үөрдэбин,
Оргуудук сэрэнэн аттыгар кэлэбин
Ийэли эйэргээн имэрийэ кууһабын.

Сипсиэр сэбирдэхтэрин
тэлибирин хамсааннар
Куруук күүтэллэрин
сибигинэйэн кэспиллэр.
Иһийэн тураммын
ахтылбанныах ырыабын
Сүрэхлэр сөнгөрөн эймэнэ истэбин.

Алааным хатына, дыргыйар сыккын
Дыкты кэрэтик унаарыта ыһабын.
Өрүкүйэр түөспэр сибигинэй салгынын
Илгинэр тыыннынан саба сайабын.

Алааным хатына ийэ туойабын
Уйабас сүрэхлэр тапталы сыдыаайабын.
Күөбүнэн чөлгүһүн

дьизэрэнкэй ойонмун
Солко сэбирдэх суугунан сүгүрүйэбин.

Өһүөр-бичик сибэкки лабаанан
Сир кэрэ симэһин өрүтэ уунабын,
Дьарбаа кустук чабыл сардананан
Чэриһин-симэнэ мичээрдин сэгэйэбин.

СИЭН УОЛЧААНЫМ

Сиэн уолчааным,
Дьылһам чыычааба,
Олобум суолун
Бүтэһик ыллытын
Сырдатар сулуһа.
Минээрдин көрөрө
Сааскы күн кэриэтэ.
Сойбут сүрэхлин
Суоһунан ириэрдэ.

Лыккыныыр күлүүтэ
Дууһам кылын
Таарыйан долгутар.
Далланньы оонньуура
Үс халлаан
Үөһүгэр дабайар
Сарыалы санатан
Олоххо тардыһар
Дьулуурун төлкөлүүр.

Кыракый сиэнчэним
Угуттаа сүрэхлин,
Долгуйар санаабын-
Сылаас тыыннынан.

Сир ийэ сылааһын
Эккэр-сиингэр ингэринэн
Инники олоххор
Дуоһуһа дьоллоһор
Дьылһабын онгоһун.

x x x

А.ПЕРМЯКОВ

ХОМУҢУННА ХОЛОНУУ

Кэмсинэр-кэмринэр,
Кэл туонар
Кэдэргэ кэмэлдини
Кээһэн-хаалларан,
Кэрэ эрэ тылы
Кэһин онгостон,
Кэккэлэтэн сангарар
Кэрэһит буолан,
Этэрим эриэккэс,
Сангарарым сааһылаах,
Туойарым туолкалаах,
Ыллыырым ымсыылаах,
Үөрэтэрим үчүгэй,
Саныырым саргылаах буолуохтун!

Кэспиир кэспээним
Кэскиллэһини,
Сангарар санам
Саргыланньы,
Хоһуйар хоһоонум
Хомуһуннанньы,
Ыллыырым ымсыылаах,
Ыраланньы!

КЭНЧЭЭРИБЭР САЛҔАНЫАБА

("Мои годы - мое богатство"
Р.Рождественский)

Эдэр сааһым элэстэнэн,
Дьолун кэмим дьоруолаан,
Кырдьар кыыбаа кыһарыйдар,
Сорсуйар сор сойуолатар,
Ылар сүгүһэр буолбатар —
Далһан сааһым — байдам баайым!

Үлэһ-хамнаска хаалсыбакка,
Үлкэ-аска үлүһүбэккэ,
Күлэ-үөрэ күлүмүрдээн,
Күлү кытта күрэстэһэн,
Үрүлүйбүт-мунһуумут
Үгүс сааһым — үгүөрү баайым!

Добор-атас дуоспуруннааба,
Дьолго үтүөм махталлааба,
Дьолун Вика доборум
Дьолум туолуута — оболорум,
Этэннэ эгэйдээх үбүлүөйүм,
Элбэх сааһым — эннэ баайым!

Үгүс элбэх үөрүүлэнэн,
Үүнэр кэрэ ымчаттанан,
Үтүө күкүм үтүрүлүнэр
Үгүннээн-үөдүйэн чэриһэбэ —
Кэнчээрибэр салҔаныаба
Кэрэ кэһин — кэлим баайым!

ӨРҮС ТУРУУТА

"Көмүс ардабынан"
Көчүктээн-сааратан,
"Дьахтар сайынынан"
Дьайбардан-налытан
Көчүтүөх курдук
Көннүүрэн испит
Күнчүмэһэй күһүмүт
Күөмчүтүн киллэрэн,
Салгыы салпабыран,
Сатанан илгийэн,
Хаһыннаан-хаардаан
Хабырыйдар-хабырыйан,
Силлэлээх тымныынан
Сэрэтэ сипсийэн,
Дьиппинийэр тымныынан
Дыксийнэрэн, куттаан,
Бийиһир тымныынан
Биллэрэн-биттэннэрэн,
Күүһүрэр тымныынан
Күөмчүлээн-күһэйэн,
Бокуруоп чугаһыгар
Бугуһуйан буурдаталаан,
Бохсор тымныыны
Бороохтутан-толууттан,
Кырыа муус эгэрдээх
Кыырыктаах кыһынна
Кыһарыйар кыыбабатын
Кыайа-хото туттарда.
Улуу эбэбит — Элиэнэ
Улугурдар тымныыга утарылаһа,
Бэргиир тымныыга бэриммэккэ,
Олустуур тымныылыын
Охсуһа сытта:
Халыйар тымныылыын
Харса суох хадьардасытын
Хадьар мууһунан
Хадьааһынын хабырыйда.
Кырыалаах тымныылыын
Кыраһыйбакка кырбасытын
Кыдымаһ мууһунан
Кыһарыйда, кыаһылаата,
Аанһыыр тымныылыын
Аһааһырыр дьылы анныһытын
Аарыгырар мууһунан
Аарыар дьылы аста,
Бөлүтэр тымныылыын
Бөлүөхтүөр дьылы мөккүспүтүн
Бөлүөхсэр мууһунан
Бүөлээтэ, бүгүстээтэ,
Кимэр тымныылыын
Кирсэ быстарынан киирсибитин
Кимизлэх мууһунан
Кээлитин кээптээтэ,
Күүһүрэр тымныылыын

Күрүлгэһинэн күрүспүтүн
Күтүр мууһунан
Күөнтээтэ, күһэйдэ,
Ыгар тымныылыын
Ыччаһыйар дьылы ылахтасытын
Ылархан мууһунан
Ыччыктатта, ыныалатта,
Бохсор тымныылыын
Бокуойа суох булумахтасытын
Болгуо мууһунан
Бокоорто, бопто,
Хатан тымныылыын
Хабырына-хабырына харгыһытын
Халҕаһа мууһунан
Халытта, харгыстаата,
Торолуйар тымныылыын
Тохтобула суох тунайдасытын
Толуу мууһунан
Толордо, тонордо,
Туругулар тымныылыын
Туох баарынан туруулаһытын
Туймаардан тохтопто,
Тулхадьыбаттык туруорда!...
Өрүс турда!...
Өннөһөр тымныы
Өнүйэн өрөгөйдөөтө!...
Ол да буоллар,
Оргуулар тымныыга
Ороһуйбакка, оустарбакка,
Оттоох сайыны
Ордорон олоһууоһун,
Салаһ тымныыттан
Саллан самныбакка
Самаан сайын
Салалларын саныаһын,
Күлүмэх тымныыга
Көнүлбүтүн күөмчүлэппэккэ
Күннээх сайыны
Күүркэйэн көһүтүөһүн,
Имэннээх тымныыттан
Иһнибэккэ-толлубакка
Илгэлээх сайынгга имэни
Испитигэр иһтиэхтиһин!
Син биһир,
Сэтэриһир тымныы
Сэтэ-сэлээнэ туолан
Сэргэх саас кэлиһэ
"Сэттэһин ылыаба!"
Күн уотуттан
Күөнтээбит муус
Көтүрү баран
Көмүөл көрүлүө-көччүйүө!
Өлүөнэ эбэбит
Өһүөннээх тымныыттан
Өһү-сааһы ситиһэн -
Өһөгөйүө, өрөгөйдүө!

x x x

Николай ХАДААРЫСКОЙ

АБАЛАРБЫТ КУРДУК

Сүүрбэ биһирс үйэбит
Балыскан сайдыһын күлүгэр
Сөрүөстэн саһан сылдыһан
Кэлэри кэскили кэбиннэрэн
Үүнэри, үөскүүрү буомурдар
Өлүү дьуоһа кутата,
Арыгы, табаах, наркомания
Онтон да атын элбэх
Араас ааттаах-суоллаах,
Куһаһан дьаллыктарыгар сыстыбакка
Олох очуругар оустарбакка
Абаларбыт барахсаттар курдук,
Ыраас суобасытын сүтэрбэккэ
Сахалыы аалпытын киртиппэккэ
Көнөтүнэн, кырдыгынан сылдыһан,
Чэбдик олох туһугар
Үлэни өрө тутан
Үйэлээх үчүгэйи онорсон,
Эдэрдин-эмэһинин түмсүүлээхтик
Нус-хас олордорбут ханнык.

КЫҢЫНҢЫ ТҮҮН

Ыйданалаах чуумпу түүн
Утуйбут дэриэбинэ үрдүнэн,
Туналыһа ый устар
Үөһэттэн сырдыгын кутар.

Баарабай суон тиһтэр
Көмнөх хаардарын бүрүнэн,
Сөһөдүһэ таалан тураллар
Халын хаарга батыллан.

Оттон кизг сыһылар
Ый сырдыгар сылаһаан,
Утуйа сытар курдуктар
Хаар суорбаннырын саптан.

Тыаны сабатынан кэрийэ
Куобахчааннар орох тэппиттэр,
Ыларбаны сизг кэбигирэтэ
Хаары чэччэйэ тэспиттэр.

Дьөһөгөй оболоро сылгылар
Хаһан аһы сылдыһаллар.
Кыһынҥы чысхаан тымныыга
Кыһаммакка тото-хана.

Сиргэ олох баарын
Көрөн ордук саныы,
Эргийэ көтө сылдыһан
Устар ыйбыт сырдыы.

x x x

(Ырыа күрэхтэһиһин телевизорга
көрөн баран)

Сыл бастын ырыаһытын
Аатын ыларга күрэхтэһэн,
Үөһэ тыһа-тыһа,
Долгуйан ыла-ыла,
Тапталын туһунан ыллыыр
Уонна уолун саныыр,
Кыһы аһына санаатым,
Эмиз да сонньуйан ыллым,
Ыллыыр ырыатын биһирэхтээбэр,
Куоластарын биһирэхтээбэр,
Уолаттар эдэр дьон
Ырыаһыкка бэйэтигэр ымсыыран,
Тапты көрөн таалан
Ордордохторо үһү олоһон.
Кыһини, кэрэни сыналыырга
Култуурабыт тийбэт буолаахтаатаба.

x x x

Хаардаах тон харыйаны
Көрдөрбүн эрэ саныы
Түһэбин ээ, былыргы
Кыргыз үйэтин сабаһаабы
Номох буолбут бухатыыры
Майаһатта Бэрт Хараны.

x x x

Уйбаан БАХСЫЛЫЫРАП

КЭЛИН КЭМСИММЭТ ТУҢУГАР

Эдэр сүрэх ийиһитэ
Ырыа буолан иһиллэр.
Ыллаан-ыллаан эдэрдэр,
Мааны ымчат сэгэрдэр.

Олох хаамыһа түргэн,
Дьолу түстүөбү түгэн.
Сыһыма эн олоххор,
Дьылба ыарыһаахтык охсор.

Эдэр санаа баламат,
Сороһор ол сатамат.
Билбэккэ сааһырааһын,
"Бэлиэр дуо?" — соһуйуоһун.

Кэлин кэмсиммэт туһугар
Олох суолуттан туораама.
Эдэр сааһын ухханыгар
Сыыстарбыккын хатылаама.

САҢА ХААР

Сырдык санааны түстүү
Саҥа ыраас хаар түстэ.
Кэрэ тыллары көрдүү,
Хоһоонньут утуйбата.

Сааһыры модьовото
Саҥа хаардыын сизтиһэр.
Орто дойду обото
Дьылбалыын күрэстэһэр.

Хас биһирди бэйэбитигэр
Бэлэхтин уунна саҥа хаар
Бүгүннү күммүт үөрүүтүн,
Саҥа үрдүккэ көтүүтүн.

Түс дуу, түс дуу, саҥа хаар
Кири-хоһу саһыара,
Дьолго тапталы, эрэли,
Дьолу өрүү аһала...

"ОБОННЬОР" УОЛАТТАРТАН ЭБЭРДЭ

Обонньор сааслар бу бүгүн тийдим.
Ол эрэн билигин да "обонун".
Оо, онно махтанабын эйнэхэ
Олобум тапталыгар Ийэбэ.

Ийэкээм, эн эрэ баар буоланҥын
Олох будулбанын тулуйабын.
Сааһыраммын дьэ, кырдык өйдүүбүн,
Сыран-сылбан барбытын дьүүлүүбүн.

Обонньоттор-дьоллоохпут биһиги
Ийэлэрбит бүгүн баар буоланнар.
Оболорбут, сизиннэрбит үөрүүнэн
Биллинэр Ийэ тапталын уһуннук.

Күн сырдыгын, кэрэтин көрдөрбүт,
Күрэстэһэр дьылба күөһүн көрсүбүт
Күн-күбэй тапталлаах Ийэлэргэ,
"Обонньор" уолаттартан эбэрдэ!

Дыйлар уонна дьоннор

УБААСТЫЫР, ЫТЫК КИҢИБИТ

М.И. Колмогорова

Сыллар ааһан истэхтэрин айы аспыт дыйлар алдьархайдарын, содуларын кыттылаахтарын, тыһаах туоһуларын кэбирэтэн, абылтан илэллэр. Кинилэр ыччаттара олох орон, сааһыран эрз иһэн алдьархай араас өрүттэрин ырыгалыыр-өйдүүр буолабыт. Мин эһэм, эбэм уонна аҕам Василий Дмитриевич Ершов 16 саастаагар хоту көһөрүллүбүттэрэ. Эһэм, эбэм эрдэ төннүбүттэр. Абабыт хоту дойдутыһы айылбатыгар араас үлэлэргэ селсөөт председателигар, сибээс отделениетин начальнигар тийэ таһаарылаахтык үлэлээн, булук оройуонун Сиктээх бөлүөлүгэр кэргэннэнэн б олоһон, сүүрбэттэн тахса сыл буолан баран дойдутугар Хатылыга эргиллэн кэлбитэ. Хоту дойдутыһы олоһун охсуута тааһан, 50 сааһын туолбакка сылдан олохтон барбыта.

Олох обургу биер дойдуту, биер хаан дьоннору араастан алтыһынарар. Эһэм биергэ төрөөбүт убайа Роман Ершов Мэлдэхсигэ сэрим иннинэ колхоз председателинан үлэли сылдьыбыт. Оттон кини абаатын кыһа Мария Ивановна Ершова - хоту көһөрүллэн тийбит

Мэлдэхси дьонун олоһун үөрөтүт. Ол туһунан Мария Ивановна маньык суруйбут: "1942 с. күһүн алтынны санатыгар хоту Эдыгаэн, Булун сирдэригэр тийээн иһэр боркуот Чурапчыттан Кэбээйи Сиктэтигэр халыахтаах түөрт колхоз көс дьонун Лена өрүс киһитэ-сүөлүтэ дьыта-уота суох кумах биергэр Сиктэтин 7 км. сиргэ сүөккэн кэбиспит уонна Сиктэ нэһилиэтин олохтоохторугар Чурапчыттан дьон көһөрүллэн кэлбиттэрин туһунан ханнык да биллэрини оһорбокко, салгыы хоту уста турбут. Онон уопсайа 500-кэс киһи, 450 ынах, 160-ча сылгы сүөлүлээх Чурапчыттан Алабар, Мэлдэхси, Хоптобо, Төлөй нэһиликтэрин 4 колхозун дьоннору аһаас халлаан аныгар туран халыбыттар. Күһүнү өрүстүмнэ тыһыныгар султу үрдэрэн тыһынан ыалдьыи, кумахха сүөккүмүт сүөлү аһаабакка көннүнэн охтуута, дьон хоргууан өлүүлэрэ сабаланаан эрдэбинэ, сыарба суолунан Сиктэттэн кириэн бу көстөрү таһааран кыстыкка киллэрбиттэр. Бу көс колхозтаахтар олоһоруттан бастагы кылаас-тан бэһис кылааска дьэри үөрэнэр саастаах 72 оҕо баара. Онон Сиктэ 60 оҕолоох начальнай оскуолата эмискэ эбиллэн, биес кылаастаах оскуола буолбутугар учууталынан ананан 1942 сыл алтынны 22 күнүгэр Сиктэгэ кэлбитин. Василий Егорович Колмогоров бу оскуола директорынан анаарын туһунан илдьэ кэлбит сурукпун бэйэтигэр тутарбытым. Бу биһиги биергэ буолар дыйлабыт сабаланыыта эгэ.

1942 сыл кыһына халын хаар эрдэ түһэн ыарахан буолбута. Бэл кыс-

баһы да бултуур уустугубута. Көс дьонун дьызын-уотунан хаачыйыы, сүөлүлээн кыстыкка киллэрин олус ыарахан эгэ. Оттон оскуола оҕолору барыларын интернатка хабый, аһатан, көрөн-истэн, сууянтараан бөөбөйдээһин, дьоннорун сүтэрбит тулааһа кырачааннар сүрэхтэрин сылаанныыты - бу барыта биһизгэ, бэйэбизгэ учууталларга сүктэриллэбитэ. Учууталлар бары оскуолабыт иһигэр, көрдүөрбүт, кылаастарбыт мунуктарыгар хос быстан олорбуппун.

Эдэр директор нэһилиэтинэ тумус дьонун түмэ тардан дьон хааларбыт дьызын көтүрэн, тийээн аһатан, оскуола сыһыары интернат дьызын туттара охсубута. Көрдүөгүгэ симиллэн сылпыт оҕолор эрдэйдэхтэри интернатка көһөрөн, сууян-тараан, сорохторун таһынаннаах хаатыкка, бэргэһэ кэтэрдэн олохторун буларбылпыт. Олохтоохтортон балыктарыттан, куобахтарыттан эбэтэр абыһах да буоллар үтү бэриһиннэрэн оҕолор аһылыктарыгар эбиһкэ тынарбыт. Очотоогу интернат оҕотугар биер ыйга 6 кг бурдук, 0,5 кг саахар, 40 гр овсянка куруппа көрүллэрэ.

Баһылай бу сага аһылыбыт интернат үлэһиттэринэн оҕолоругар кыһамнылаах буолуохтаахтарын санаан көс дьонуттан талан туруортаабыта. Интернат сибидиссининэн Чурапчыга колхозка бухгалтерынан үлэлээбит Иннокентий Иннокентьевич Собакинны анаабыта. Кини оҕолор ыйдаагы астарыгар хаһан да быстарыы тахсыбат гына суоттаан, учууттаан үлэлиирэ. Оттон поварынан кыра үөрэнэр балыстаах Анна

Харайбатова анаамыта. Бу олус ыраас, асчыт дьахтар эгэ. Интернат оҕураһынан Иннокентий Иннокентьевич кэргэнэ үлэлээбитэ. Кинилэр оҕолоро - Михаил Иннокентьевич Собакин, кэлин улаатан Саха сирин үтүөлээх тутуучыга буолбута, Ленин уонна Октябрьскай революция орденнарынан наһараадаламмыта.

Биһиги учууталлар кыһаан бэйэлэрин көрүмнэт, ордук кыра оҕолор быһыааары, ымынахтанаары тыһылар эрз биһиги учууталлар, үлэһиттэри көмөлөһүннэрэн сууянтараан, таһастарын оргутан, кыргыттар баттахтарын кырааһынан сотор, быт түлэрэр муос тарааһынан тараан ыраастырыбыт. Баһылай тулааһа, ийэтэ суох нитилибит буолан оҕолору ыарахан олохторуттан аралдытаары биер эмэ кыра оҕону тобулун үрдүгэр кууһан олоһон кинилэрдик кэспэтэн, көрдөөх оҕуруйалартан кэспэк күлэртээн, үөрдэн аралдытар буолара.

Сааһыары олунуу ыйга маһаһыныта сиер бурдук-пут саппаһа бүтэн хаалбыта. Инньэ гынан туорах бурдукту уруок кэнниттэн суорунаа тардан үлэ бөҕө буолбуппун. Ити курдук 1942-1943 үөрэх сылын этэннэ түмүктэбилип, биер да оҕону муну тутпакка, атын оскуолаһартан итэһэ суох билиини ситиһэн, ыар кэми төлө көпүлүт. 1943 сыл бэс ыйгар Баһылайдаах Өлөксөй уонна өссө

30-ча киһини сэримгэ ылбытара".

Бу курдук, билигин 85 саастаах кырдыаас эдэһийбит олоҕо хоту көһөрүллүү алдьархайын кытары сибээстэһин сага билэ сылдьабыт. Мария Ивановна 40-ча сыл устата учуутал идэтинэн үлэлээбитэ. "Туйгун үлэтин иһин", "Килбизнээх үлэ иһин" мэтээллэринэн, "Үлэ Кыһыл Знамята" орденынан наһараадаламмыта, СР педагогическай энциклопедиятыгар киллэриллэн, Нам улутун "Бочуоттаах гражданина" ааты сүгэр. Биес оҕо ийэтэ. Улахан оҕото Василий Россия генеральной прокуратуры солбуйааччыгар тийэ үүмүтэ, иккис уол Алексей техническай наука кандидата, СГУ про-

В.Д. Ершов

В.Д. Ершов

фессора, кыһа Мария Сайдькулова - Опера уонна балет театрын кылааһынай балетмейстера. Сизэ Егор Вячеславович Колмогоров эбэтин дойдутугар Чурапчыга прокуратуран үлэлиир.

Барба махтал буолуохтун алдьархайтан самыбакка биһизгэ олох биэрбит төрөппүттэригэр, аҕам саастаах дьонмутугар.

В.ЕРШОВ.

Специалист субэлэрэ

ОБОЛОНОРУ КҮҮТҮҮ – ЭППИЭТИНЭСТЭЭХ КЭМ

Оҕо күүтүү – бу дьахтар олоһор саамай эпидиэтиэстээх уонна кэрэ кэмэ. Того диэтэххэ, бу кэмгэ ийэ оҕо оҕо үөскүүр, сайдар, улаатар тулаһыыр эйгэтэ буолар. Онон ийэ буолаары сылдьар дьахтар доруобуйатын көрүнүктээх, иһигэр баар оҕотун туһугар кыһаллыахтаах.

Ол иһин хайа баҕарар дьахтар, дьэ кэргэн хас оҕолоох буолуон баҕарарын, хаһан оҕолонун баҕарарын, хаһан оҕолонун сөбүн барытын былааннаахтаах. Эрдэттэн оҕо үөскүүн инниттэн, бэлэмнэнэн дьахтар 3-4 ый иһигэр элбэх витаминнаах уонна минераллаах препараттары (гендевит, матерна, витрум пренатал уо.д.а.) иһизтээх, 3 ый инниттэн харыстанар таблеткаларын (три-регол, новинет, ригевидон, уо.д.а.) тохтотуохтаах; краснуха токсоплазмоз уонна сылдыһыһыттан бэрлилэр ыарыыларга (хэргэни кытта) анализ туттарыахтаах, стоматолог, терапевт быраастарга көрдөрүнүөхтээх, наада буоллаһына ыарыыларын эмтэниэхтээх.

Онтон дьэ былааннааһыт күүтүүлээх кэмнэрэ – оҕо кэтэһинтэ сабаланыахтаах.

Ол гынан баран үгүс дьахтар, ордук эдэр кыргыттар, хат буолбуттарын билбэт түгүнэрэ баар буолар. Онон дьахтар иһигэр оҕо үөскээбитин хайдах билиэн сөбү дьэ ыйыты элбэх дьахтары долгутар буолуохтаах.

Оҕо үөскээтэбинэ ийэ организмгар маньык уларыһылар буолаллар:

1. Ыйдааһылар кэмигэр кэлбэт уонна бу иннинэ дьахтар тугунан да харыстамматах буоллаһына (таблетканы көтүтүү аабыны).
2. Сыттары араарар, хотулоон баҕарар эбэтэр үксүн сарсыарда хотулоор.
3. Түөстэр улаатар, ыалдьар, эмийдэрин тумуга хараарар.
4. Тест полоскага 2 сураһын тахсар, иккитэ биллэр биллэбит буолуон сөл.
5. Түгэник сылайар, сэнитэ суох, утуу-он баҕарар, сороһор мэйинтэ эргийэр.
6. Иһин түгэс ыалдьыан, үлүбүт курдук буолуон сөл.

Биллэрин курдук ыйыты олус элбэх буолар: хаһан оҕо үөскээбитэ, оҕолонор кэм, оҕо хайдах сайдан иһэрэ, ийэ туруга уо.д.а.

Онон оҕо үөскээбитин кэмнэ 1-2 ыйыгар дьахтар бырааска кэлэн көрдөрүнүөхтээх, учуокка туруохтаах.

Бастаан бырааска көрдөрүнэргэ карточкаһытын, полискытын, тэлгээр таһаһытын, наһаһытын илдьэ кэлиэхтээххит.

Быраас эһигини кытта кэспэтэр, ыйыталаһар, ыйаһынытын, уһунугун, хаанньит даалениетин, тааскыт угуохтарын мээрэйдир,

ир, кириһилээх көрөр уонна хаһан оҕо үөскээбитин (срок) быһаарар. Бу этилибиттэри барытын карточкага суруйар, хаһан оҕолонорутун этэр, эмп аныыр. Бырааска кэлэргитигэр маньык ыйытыһарга бэлэмнэнэргит наада.

1. Ыйдааһыт хаһан кэлбитэ (аан бастаан уонна кэнники кэмгэ), хайдах кэлэрэ.

2. Туох ыарыһынан ыалдыа сылдыһыкыт (гепатит, сүрэх-быар уо.д.а.)

3. Эмкэ аллергиялааххыт дуо, хайдах быһылааххыт биллэрий? (бааһылар, иһэр, дарбаһа уо.д.а.)

4. Төрүктүттэн бэрлилэр ханнык ыарыһаары(сүрэх порога, астма, диабет уо.д.а.)

5. Операция, хаан кутуута, травма баара дуо, хаһан буолбута, хайдах аастыта.

6. Хаһа (хат буолбуккут) оҕо үөскээбитэ, оҕолонмуккут, түһэтэрбиһиктүт, оҕолоргут төрүүллэригэр ыйаһынара, уһуннара, хайдах төрөөбүккүт (оҕолонмуккут).

7. Куһаҕан дьаллыктар. Табаахтыыр буолдаххылар күнүгэ хаһа, хаһы тардаһыт.

Ол кэмнэ эһи өбсөөдөнүөһө, анализтарга аныыр; специалистарга көрдөрөн дьахтар туругун быһаарар, наада буоллаһына эмп аныыр, аныгыскы сырыыга хаһан кэлэргитин этэр.

Элбэх анализтары туттаран, быраастарга көрдөрүнэн, куһаҕан тас дьайыларын эрдэттэн суох оһорон, кэмигэр профилактика эмтэрин иһэн доруобай оҕону төрөтүөххүт. Онон төһө эрдэ кэлэн учуокка тулаһыт да, очоһон бэйэбит уонна оҕотун чөл куттаах буолуоххүт.

Ол гынан баран, сороһор дьахталлар бэйэлэрин уонна оҕолорун туһугар кыһаһыт, аа-хайбат буолуулар баар суол. Эрдэ кэлэн көрдөрүмүттэр, учуокка турбаттар, быраас ыйыт күнүгэр кэлбэттэр, анализ туттарбаттар, анаамыт эмп испэттэр. Бу барыта оҕо уонна ийэ доруобуйатыгар охсуон сөл. Ол түмүгэр ыарыһах оҕо төрүүн эбэтэр оҕо ийэ иһигэр өлүүн сөл. Бу маньык хомолтолоох түгэн буолбатын туһугар ийэ эрдэттэн учуокка туран быраас кэтэһилигэр сылдыһахтаах.

Того диэтэргин оҕо үөскээбитин кэмнэ 8 нэдиэлэттигэр дьэри бары организмнэр үөскээ сайдар, онтон 8 нэдиэлэтин кэмнэ ол үөскээ улаатан организмга кубулуйар.

Онон кылаастык оҕо ийэ иһигэр сайдыытын сүрүн түгүннэрин билсиппиннэрэххэ маньык:

Бастагы ыйыгар (4 нэдиэлэ устатыгар) буоһамыт ийэ-клетка маткага кириэр, онуун булар, оҕо микстэтин уонна кинини клеткаларга үөскүүллэр. Үһүс нэдиэлэттигэр сис тоноронун,

мэйин уонна тымырдар үөскээтэрэ сайдар. Төрдүс нэдиэлэттигэр илин атах, харах, ис организмнэр клеткаларга үөскээх буоларга бэлэмнэнэр.

Иккис ыйыгар (5-8 нэдиэлэлэр) матка улаатар, гормон саамай элбиэр кэмэ, онон организмнэ уларыһылар бараллар. Бу кэм оҕо ыараханньык аһар, онон эрдэ көрдөрүнэн, сөбүгэр эмтэниэхтээххит. Учуснайдар, үлэли сылдыар быраастар кэтээн көрөллөрүнэн, оҕо куотуута (выкидыш) үксүн 7 нэдиэлэттигэр буолар.

Ордук болгомтоҕо бу кэмнэ ылылаллар: гормоннара кэһилилээх, төрөтөр-уһатар организмнэ ыарыһаах (ыалдыа сылдыһыт)

Эрдэ оҕо куотуулаах, түһэттэр сылдыһыт. Ыйдааһыларга кэһилилээх, маткаларга сыһа сайдылаах, грипп уонна атын вируснай ыарыһынан бу кэмнэ ыалдыһыт дьахталлар; ону таһынан ийэ уонна аҕа хааннарын резина сөл түбэспэт буоллаһына. Онон ийэлээх аҕа 8 нэдиэлэттигэр дьэри хааннарын группатын резинун быһаартаһахтаахтар. Того диэтэххэ, резустара сөл түбэспэт буоллаһына эһи өбсөөдөнүөһө бараллар уонна 8-с эрз нэдиэлэттигэр эмп аһар. Маньык көмө эһиги эрдэ кэлэн учуокка турбут, резускутун быһаартарбыт эрз буоллаһаһына оһоһулар. Онтон хааннара сөл түбэспэт дьон оҕото, кэмигэр эмтэниэхтээх буоллаһаһына, доруобуйата мөлөхх эбэтэр ийэ иһигэр өлөн хаалыан "куотуон" сөл. Бу ыйыгар оҕо муһна, үһэ уоһа, хараба, сыһаара, сүрүгүн түөрт камерата, улахан тымырдар, быраһыгар үөс протокалар уонна мэйинтэ сайдаллар. 7-с нэдиэлэттигэр тарбахтар, кулгаахтар биллэлэр, ол гынан баран бу УЗИ-га көстүбэт. Оҕо бу кэмнэ хамсыыр эрэри ийэс биллибэт.

Үһүс ыйыгар (9-12 нэдиэлэлэргэ) илин атах былчынккара, ис организмнэ сайдаллар, мэйинтэ икки полухариеба араһар. 11-с нэдиэлэттигэр скелет унуохтара, былчархайдар, сака таһаарар организмнэ сайдаллар. 12-с нэдиэлэттигэр бары учуокка турбут дьахталларга УЗИ аһар. Того диэтэххэ бу эрз кэмнэ эмтэмэт Даун ыарыһыт УЗИ-нан биллэр. Онтон улахан нэдиэлэттигэр бу ыарыһа биллимин сөл.

Онон оҕо этин-хаанын олуқтара уурулар кэмэ 12 нэдиэлэттигэр дьэри буоларын быһаардыбыт. Бу кэмнэ таһыттан кыра да куһаҕан дьайыыга оҕо үөскээһинэ кэһилиэн сөл. Ол курдук, маньык дьайыы оҕо ханнык организмнэ кэмигэр сөл түбэһэр да, ол организмнэ сайдыыта кэһилилээх, ситэтэ суох буолуон сөл. Ордук кутталаһынан биллэрин курдук баста-

ны нэдиэлэ бүтүүтэ - иккис нэдиэлэ сабаланыыта, бу кэмнэ куһаҕан дьайыы оҕо өлүүтүгэр, онтон үһүс нэдиэлэттигэр үһэс оҕо организмнэ сыһа сайдыытыгар (уродство) тиэрдиэн сөл.

Куһаҕан тас дьайыһыларын буолаллар - энтэр, радиация (ол иһигэр чуоһуан 7-8 нэдиэлэттигэр рентген), арыгы, табах, наркотик вирустар, бактериялар(ордук сылдыһыттан бэрлилэр ыарыһаар бактериялар, вирустар), стресс, конорпич.

Ол эрэри эмп барыта куһаҕан дьайыһаах дьэ буолбатах. Ордук иккис (рак), эпилепсия, ыһырт ыарыһаарыгар анаар энтэр, антибиотиктардан стрептомицин, тетрациклин, бисептол ордук куһаҕан дьайыһаахтар. Бу үһэ этилибиттэри оҕо сайдар, үөскүүр кэмигэр суох оһор сатыахтааххыт. Туох эмт муһаарар ыйытыһаах буоллаһаһына бырааска кэлэн субэлэтин. Онтон ийэттэн долруобай оҕо төрүүрүн государство өйүүр уонна көмөлөһөр. Ол курдук, кэнники кэмнэ элбэх ыйаахтар, сокуоннар ылыллан олоххо кириллэр.

Холобур, РФ 3 ыстатытын 1 нүөмэрдээх сокуонугар олоһуран маньык көмө харчы көрүллэр:

1. Пособие по беременности и родам, ол эбэтэр декретнай уолуска харчыта;
2. Дьахтар консультациятыгар 12-с нэдиэлэттигэр дьэри учуокка турбут дьахталларга биер кэмнээх пособие.
3. Оҕо төрөөтүгэр бэрлилэр көмө харчы, биер кэмнээх.
4. Ый айы оҕо көрөн олорор ийэлэргэ бэрлилэр пособие (оҕо 1,5 сааһыгар дьэри)
5. Ый айы бэрлилэр оҕо пособиета.

Ол иһин эрдэ кэлэн учуокка турбут дьахталларга справка биэрэбит. Онон оҕо үөскүүн инниттэн хайдах бэлэмнэнэргэ, хат буолуу маньыгы сибикилэрин, оҕо ийэ иһигэр сайдыытын кылаастык билсиппиннэрэн туран өссө төгүл бэлэтиэххитин баҕарабыт - оҕо хаһан баҕарар былааннаһыт, күүтүүлээх буолуохтаах. Эһиги олоххутун уларытар, күннэ-ыйга тэннээх саамай күндү киһи буолуохтаах! Эрдэттэн былааннаан, быраастарга көрдөрүнэн доруобай оҕону төрөтөргүт эһигиттэн тутулуктаах. Күннээһи түбүктэргэн үлэһиттэн быһы булан, 12 нэдиэлэттигэр дьэри учуокка тураргыт - бу саамай күндү киһигит дьоллоох, чөл куттаах буоларын туһугар ыһыт иэспит!

М.П.ПАВЛОВА-АФАНАСЬЕВА, акушер-гинеколог.

